

drugi zločinci navadno nerodni in neokretni v svojih lažeh. Brezdvomno je mnogo teh ljudij duševno abnormalnih (ne bolnih!) in njihove laži se bližajo po svojem značaju tako imenovani patološki laži. — Da je laž pri divjih narodih ne samo v navadi, ampak da je naravnost značilna zanje, kakor sploh za duševno nizko stoječe ljudi, ima iz večine iste vzroke, kakor otroška laž. Ne samo njih življenje in njih odnošaji in ne samo pomanjkanje etičnih motivov, ampak njih nebrzdana fantazija, njih otroška duša dela jih nezanesljive v njih izrekih in pripovedovanji.

Če tudi nosi izvestno velika večina neresničnih izpovedij pred sodiščem prav gotovo pečat zlohottnosti na sebi, najde se gotovo dovolj slučajev, ki saj v polnem pomenu besede ne zasluzijo tega imena. Pozornost obudi pa naj vsak slučaj, kjer ni jasen motiv krivične izpovedi, kjer se ne more dognati, komu naj prav za prav hasne izrečena laž.

Razprava o justičnem proračunu v državnem zboru.

Ni čuda, da je bila debata o letošnjem proračunu pravosodnega ministerstva jako obširna in mnogostranska; saj je preteklih 5 let sploh ni bilo, ter povedati je bilo mnogo o uspehih in hibah novih zakonov — vzlasti civilnopravdnega in eksekucijskega reda — a pritoževati se je tudi bilo radi ukrepov sodne uprave v jezikovnih in drugih obzirih. Izvajanja poslancev bila so tem zanimivejša, ker je iz njih videti tudi nazore različnih strank in stanov, katerim govorniki pripadajo, in pa ker so razkrila mnoga dejstva, katerih celó vlada konečno ne more prezreti.

Tudi jugoslovanski poslanci so deloma možato zastopali nekatere naših zahtev in osvetlili povzročevane nam krivice. Iz govorov sploh — in to ima tudi svoj pomen — ni odsevalo toliko teoretične znanosti, kolikor resnične izkušnje, oprte na dokazane dogodke; posamni govori naj bi se pač čitali po vsem

obsegu, ne pa samo njih posnetki iz raznih dnevnikov; dobro bi bilo če bi se uradoma poslalo vsakemu sodišču po en odtis tozadevnih stenografičnih zapisnikov, kajti instruktivni so bolj, nego marsikatera ministerska naredba.

Umestno je, da jedro znamenitejših misli in predlogov iz letošnje justične debate ob kratkem ponovimo, ter jih ponekod opremimo z opomnjami, vzlasti kolikor se posebno dotikajo naših ožjih interesov.

Predlogi in pritožbe poslancev se iz naravnih razlogov dajo težko vrediti po kakoršnem sistemu koli, tako ne, kakor se tudi življenje, iz katerega so vzeti, vrediti ne da. Vendar se jih v obče, kakor v proračunskem poročilu, lahko loči v tri oddelke, namreč legislativne, upravne in izmed le-teh posebej v jezikovne. Teh predelov se je držal v obče tudi vladni zastopnik sekcijiški šef Klein, ker, kakor znano, justičnega ministra zaradi bolezni ni bilo k dotičnim sejам.

I. Legislativa.

Mnogo so se omenjali novi civilnopravdni in eksekucijski red z vsemi zakoni in naredbami, ki so z njima v zvezi, ter zakon o ponareji živil; vendar se se njih določila z malimi izjemami samo hvalila, ter grajala se je le napačna praksa, ki je nastala vsled mnogih ministerskih navodil in po pre nagljivosti nekaterih sodnikov. Te graje z dotičnimi predlogi pa spadajo v justično upravo in bode jih osvetliti na drugem mestu.

Odločneje pa se je zahtevalo, naj se odpravijo stari, zares zastareli zakoni. Izmed teh sta v prvi vrsti civilni in vojaški kazenski zakon, oziroma vojaški kazenskopravdni postopnik. Civilni kazenski zakon iz l. 1852, zaprav 1803. se je imenoval trhlo telo, katerega se ne smeš dotikati, da ne razpade. Po pravici se je povdarjalo, da naše materijalno kazensko pravo ne soglaša s formalnim pravom, ter da je v popolnem razdvoju s sedanjimi kulturnimi, bodisi obrtnimi ali prometnimi razmerami; sodnik je sedaj primoran, da postavlja žive pravne nazore nad mrtvo črko zakona. Kjer se drži črke, so tudi kazni grozovite, to pa osobito, kadar jih vsled vzklicev določajo višja deželna sodišča. Zato se je sprejela resolucija, kakeršno je proračunski odsek predlagal, naj se takoj prično priprave za reformo materijalnega in for-

malnega kazenskega prava. V posameznem se je sprejel predlog istega odseka, naj se v načrt novega zakona sprejme kazen državnega pripora (Staatsgefängnis) za zločine, ki niso nastali iz grdih, zaničljivih nagibov.

Smrtne kazni ni v poslanski zbornici zagovarjal nihče, pač pa se je označila za največjo grdobijo moderne kulturne države (češki poslanec Choc), ter odkazal se je budgetnemu odseku predlog, naj vlada v načrt novega kazenskega zakona ne sprejme smrtne kazni. V gospodski zbornici je dvorni svetnik prof. dr. Lammasch pač izrekel, naj radi anarhističnih zločinov sedanje dobe smrtna kazen ostane, toda zapreti naj se le za posebne slučaje, v katerih bi jo bilo res izvršiti, kajti sedaj jej v resnici zapade le 7 do 8% dotičnih obsojencev.

Jako nujno se je nasvetovalo (dr. Baernreither), naj se leta kaznovalne doraslosti znižajo od 14 let na 16 ali celo 18 let ali naj se po francoskem uzoru v gotovih okoliščinah ne izvrši prva sodba (Čeh dr. Herold). Vsekako pa bi bilo predružačiti norme o izvršitvi prostostne kazni, ker sedanja izvršitev je za prej neoporečene obsojence pogubna, za vse pa nezdrava.

Nekaj poslancev se je izreklo zoper porotne sodbe. posebno pri zločinih zoper varnost časti; misel, da se porota sploh odpravi, je tudi zastopal, pa ne vseskozi srečno, slovenski poslanec I. Vencajz. Dobro sta zavzemala nasprotno stališče dr. Ofner, rekoč, da so porotniki še vedno najmanj odvisni sodniki in da bode strankarska strast vedno manj vplivala nanje, ter specijalni poročevalec E. pl. Abrahamowicz, ki je naglašal, da je porota izmed največjih slobodnih pridobitev konstitucionalne dobe, ki bi se pač dala še popolniti glede izbere in varstva porotnikov, o katere odpravi pa naj bi se ne govorilo. Prof. Lammasch je v gospodski zbornici samo omenjal, da bi kazalo sodbo o razžalitvah s tiskom prepustiti rednim sodnikom.¹⁾

L a m m a s c h, znani učitelj kaz. prava na dunajski pravoslovni fakulteti in tudi redaktor novemu načrtu kazenskega zakonika, je v istem govoru navel še več principijalnih misli, katere

¹⁾ Ta princip zastopa med drugim novi načrt tiskovnega zakona, ki ga je minist. predsednik predložil poslanski zbornici že po debati o justičnem proračunu. —

naj se uveljavijo v novem kaz. zakonu in v reformi vojaškega kazenskega postopanja. Zahteval je, naj se v le-tem uveljavi ustnost, neposrednost in javnost, ter da se k razpravam pripuste branitelji iz zagovorniškega stanu, čeprav morda le z nekako omejitvijo. Kazen na slobodi naj bode v prihodnje taka, da obsojenca vsaj moralno ne poslabša; med sedanjimi kaznjenci jih je 53% taci, ki so bili obsojeni že v drugo. Glavni razlog temu je, da pride prej neoporečeni kazjenec v družbo, navadno slabšo, kakor je sam. Potrebno je torej, da se splošno uvede samotni zapor in sicer posebno krajše kazni v nekih centralnih kaznilnicah. Pri mladih zločincih naj bi kazen nadomeščala prisilna vzgoja. Tudi naj bi tisti, ki so obsojeni zaradi političnih deliktov, ne bili v istih jetnišnicah, kakor navadni jetniki. Denarne kazni naj bi se prilagodile plačilni možnosti obsojenca, ter naj bi se smele odplačevati v obrokih. Lammasch misli, da je sedanja doba za reformo kaz. zakona primernejša kakor je bila o Schönbornovem času, ker je tudi kazenska znanost prišla v pozitivno in realistično smer, pač pa bode o zakonu težko posvetovati se v zbornicah samih, temuč bi v to trebalo posvetovalnega zakona, kakršen je bil glede civilno-pravdnega reda.

Seveda se je v poslanski zbornici zahtevalo, naj se odpravi cesarska naredba z dne 20. aprila 1854 l., naj se preurede tiskovni zakon, konkurzni red, dalje zapuščinski patent in akcijski zakon, ter naj se nas obvaruje takih zakonov, kakršni so se sklenili v novejšem času, da mešajo justico z upravo. —

Vladni zastopnik, sekcijski šef Klein je v tem oziru prosil glede nekaterih grajanih nedostatkov pri novih zakonih potrpljenja, da se utrdi praksa, ter je obljubil, da se skoro predlože novi načrti nekaterih, za našo dobo zastarelih zakonov.

Razun že omenjenih resolucij, da je hitro predložiti novi kaz. zakon, konkurzni red in akcijski zakon, je zanimiva tudi resolucija dr. Tschana, odkazana proračunskemu odseku: vlada naj predloži načrt ženitnega prava, v katerem naj ženitev velja za civilni čin, ki je neodvisen od cerkvenih predpisov. —

II. Uprava.

Najvažnejše očitane v tem oziru se tiče sedanje odvisnosti naših sodnikov; govorili so o tem zastopniki različnih strank. Reklo se je, da ministrstvo in njega organi z različnimi ukazi in odredbami vplivajo na sodnike tako, da jim je odvzeta slobodna razsoja. V tem oziru se ni posebno hvalno omenjalo sodnih nadzornikov, katerim se je kar očitalo, da jim prav za prav ni nalog, paziti na pregreške pri izvrševanju novih zakonov, temuč propagirati slepo pokorščino vladi in le-tej ovajati tudi politično neljube sodnike.¹⁾ Značilno je, da je to napravo hvalilo le par nemških poslancev, da so jo pa napadali s težkimi dejanskimi očitaji najbolj slovanski poslanci. Ogromna večina govornikov je bila mnenja, da naj se sodni nadzorniki kar odpravijo in naj se v proračun zanje postavljenih 70.000 K porabi v potrebnejše naprave naše justice. Sekcijski načelnik Klein, ki se ni spuščal v omenjene očitke, je samo povdarjal, da ministrstvo nima namena sodnikov nadzorovati v tem oziru in da jih nikakor neče ovirati v slobodni sodbi in neodvisnosti.

Poleg navedenega neposrednjega vplivanja na sodnikovo neodvisnost, se je povdarjalo tudi posrednje vplivanje vsled nedostatne plače in slabega napredovanja v posamnih činih ter vsled okolnosti, da velja še tajna kvalifikacija in pa da ni nikakršne službene pragmatike. V prvem obziru so se omenjala slaba adjuta avskultantov, ki se vzlic sklenjenemu zakonu in sprejetemu davku na vozne listke gotovo ne spremene bistveno. Nadalje se je opozarjalo na neugodno napredovanje konceptnih uradnikov finančne prokurate in posebno sodnih tajnikov, zlasti v praškem in graškem okrožju, o katerem je naš list, seve brez uspeha, že mnogo razpravljal. Nasvetovalo se je, da bodi konec sodnikove službene dobe s 70. letom, kakor pri profesorjih, in da naj se uredi za sodnike slično kakor za profesorje; to velja tudi po Nemčiji, kjer je gmotno stanje sodnikov jako ugodno.

Čehi so ministru očitali, da ne namešča čeških sodnikov po vrsti, katero so bili dosegli, ako prosijo za višje mesto v

¹⁾ Znano nam je, da poročil teh nadzornikov niti predsedniki deželnih sodišč ne dobe v pregled.

nemških krajih, ampak da se v takih slučajih čaka po več mesecev na nemškega kandidata, dokler doseže potrebno kvalifikacijo. Pri nas velja tako protežiranje Nemcev tudi za slovenske kraje, kar je točno dokazal poslanec Ploj.

Več poslancev je trdilo, da se v raznih sodnih sklepih vidijo včasih pogubni sodnikovi narodni nazori; jeden sam pa je povdarjal, da pri slovenskih sodnikih vpliva liberalno naziranje tako odločilno, da stranki nasprotnega prepričanja ni pričakovati pravične sodbe, ter je zapretil, da bode njegova stranka zasledovala in prijavljala vsa početja takih sodnikov. Slovenski poslanec Vencajz ni za to enunciacijo v zbornici žel nikake pohvale in vsi slovenski sodniki nekšnjemu kolegi na tem lahko izrekajo pomilovanje.

V navedenih smereh je državni zbor sprejel več resolucij. Zboljša naj se stanje konceptnih in pisarniških justičnih uradnikov; pomnoži naj se število sodnikov VII. in VI. činovnega reda; glede sodnih tajnikov se je vlada pozvala, naj v proračunu za l. 1903 odredi, da pridejo vsi tajniki, ki imajo 23 let službe, v VII. red.

V poslanski zbornici se je mnogo tožilo o neugodnem gmotnem stanju advokatov in notarjev in povdarjalo se je še posebno rezko občevanje sodnikov z advokati, katero ne izhaja toliko iz novih zakonskih principov, temuč največ iz stališča, katero zavzema justično ministrstvo v mnogih svojih odredbah. Sekcijski šef Klein, ki je baje duša te struje, je v svojih izvajanjih skoro da popolno preklical svoje, prej res malo obzirno postopanje nasproti advokatom, prosil je nekako radi njih oproščanja in izrekel upanje, da bode ta stan podpiral sodništvo tudi v prihodnje v svojem delovanju, kakor je je doslej. Ta izjava je advokatom pač lepo zadoščanje, toda čakajmo dejstev! Zbornica je sprejela predlog proračunskega odbora, naj vlada najhitreje ukrene vse odredbe, ki se imajo pričeti vsled dogovorov pri konferenci justičnega ministra z delegati odvetnikov, da zboljšajo njih vedno slabejši gmotni obstanek in stanovske razmere.

O notarjih sta se podpirali in proračunskemu odboru odkazali dve resoluciji poslanca Plantana; jedna pozivlja vlado, naj ukrene vse potrebno, da obvaruje ta stan preteče bede, druga istotako zahteva, naj se notarjem v zmislu obstoječih zakonov

odkaže primerno število zapuščinskih obravnav in drugih sodnih poslovanj, da se obvarujejo popolnega osiromašenja.

Značilno je za vladine tendence, da je, kakor čujemo, izmed vseh sprejetih predlogov in resolucij justično ministerstvo uradno prijavilo sodnemu uradništvu le dva: prvi, naj se vpliva, da bode postopanje v sporih in izvršilih brzo, ceno in gotovo, ter naj se tudi skrajša preiskovalni zapor in pospeši kazensko postopanje; drugi pa, da se odobruje zahtevanje sodne uprave, naj se sodišča bavijo več z zapuščinskimi in skrbniškimi stvarmi, ter posebno da se obravnave manj obsežnih zapuščin izgotavljajo pri sodišču. Ne vemo, kako se s temi, uradništvu priporočanimi predlogi ujemajo zahteve odvetnikov in beležnikov!

Zanimivo je, a nikakor ni veselo, kar se je v zbornici povedalo o naših ječah in njih upravi. V tem oziru je naša država jako zaostala za mnogo manjšimi omikanimi narodi, ter zadostuje naj dejstvo, da oboli 60 do 70 odstotkov vseh jetnikov in sicer večji del za jetiko. Zahtevalo se je torej, naj se zidajo nove kaznilnice in vsprejel se je predlog proračunskega odseka, naj se pri vsaki kaznilnici ustanovi oddelek za mlajše jetnike, v katere naj se pošiljajo mladi jetniki tudi sodnih kaznilnic. Ravnotako se je povdarjalo, da je zboljšati službeno in gmotno stanje jetniških paznikov in uradnikov. Sprožilo se je tudi vprašanje o nabavi sodnih tiskovin, katere deloma oskrbujejo dotična višja sodišča. Reklo se je, da bi se n. pr. v Bukovini dalo tiskati, kar se dobiva iz Lvova; mislimo, naj bi tudi naših sodišč ne silili, da podpirajo tiskarne ravno v Gradcu!

Izmed drugih resolucij so zaminive in važne one radi ustanovitve novih zbornih in okrajnih sodišč, največ v Bukovini, pa tudi po Istri in Dalmaciji. Slovenski poslanci naj bi v prihodnje to vprašanje točno razmotrovali, ker v vsakem oziru je višjega pomena, da se jedno veliko premešča s kraja v kraj. Prebivalstvo se množi, nova podjetja nastajajo, s tem pa se tudi množi število in kvaliteta sodnih poslovanj. Ne torej Radovljica ali Bled, temuč oba; tako pa bi bilo še v mnogih krajih po Slovenskem!

(Konec prih.)

